

## Позначка «советизм» у «Практичному словнику синонімів української мови» С. Караванського

Мовну політику в Радянському Союзі визначала псевдонаукова теорія «злиття націй в єдиному комуністичному людстві» [3: 35] і, відповідно, злиття національних мов, яка на практиці зводилася до асиміляції мов та культур народів союзних республік. Засобом їх зближення та уніфікації була російська мова, яка проголошувалася визначальним «чинником формування нової історичної спільноти людей – радянського народу, найважливішим інструментом боротьби Радянського Союзу за мир і прогрес, за світле майбутнє – комунізм» [9: 98]. У радянському мовознавстві пропагувалися тези про розквіт, взаємодію і взаємозбагачення національних мов, що виявлялося, зокрема, у такому «досягненні», як формування спільного лексичного фонду мов народів СРСР; особливо ж підкреслювалося велике значення для загальнономовного прогресу взаємодії тієї чи іншої національної мови з «добровільно обраною» всіма народами Радянського Союзу мовою міжнаціонального спілкування – російською [2: 5].

Наслідком такого «благотворного» взаємовпливу стало позбавлення національних мов можливості вільно розвиватися, нівелювання їхніх самобутніх рис, виправлення їх відповідно до норм і законів «мови Леніна та Сталіна». Тотального збіднення зазнала українська мова, яка через свою спорідненість з російською опинилася в епіцентрі проведення експерименту злиття мов.

З початку 30-х років минулого століття розпочалося цілеспрямоване втручання у внутрішню структуру української мови. Це робилося під гаслом викорінення «національного шкідництва на мовному фронті» та зближення з мовою «братнього російського народу». Деформації зазнали правопис, фонетика, граматики і особливо лексики української мови.

«Збагачення» лексичного складу української мови за радянських часів відбувалося переважно шляхом запозичень з російської та калькування [1: 175; 6: 244; 10: 133, 267]. З ужитку вилучали українські слова, натомість заходами прямого адміністративного тиску вводили або російські, або спільні з російськими форми. Нові терміни впроваджувалися в українську термінологію лише за посередництва російської мови. Словотворення на підставі українських словотворчих моделей вважалося виявом буржуазного націоналізму, а тому позитивно оцінювалися лише ті структурно-граматичні процеси в мові, які відбувалися за російським зразком.

Лексичні «винаходи», примусово накинуті українській мові в радянську добу, знайшли відображення у ґрунтовній лексикографічній праці С. Караванського «Практичний словник синонімів української мови»<sup>1</sup>. Крім поширених у мовній практиці термінів та виразів, словник наводить рідковживані лексичні одиниці української мови, а також слова та мовні звороти, успадковані нами від часів російсько-радянської політики лінгвоциду, за якими в словнику закріплюється позначка «*советизм*». Термін «советизм» є своєрідним маркером епохи, коли замість вільного розвитку мові приписували штучний розвиток під наглядом КДБ. Отже, советизми – це невластиві українській мові слова-покручі, що були нав'язані владою відповідно до вимог мовної уніфікації.

Мета пропонованої статті – виявити склад лексичних одиниць, позначених у «Практичному словнику синонімів української мови» С. Караванського (далі – ПССУМ-5<sup>2</sup>) ремаркою «советизм», систематизувати їх та окреслити особливості їхнього функціонування в українській мові.

У «Практичному словнику...» С. Караванського виявлено близько 700 лексичних одиниць із позначкою «советизм». Аналіз відповідного словникового матеріалу дає змогу зробити висновок, що до советизмів автор зараховує прямі запозичення російських форм (лексичні та морфологічні росіянізми), слова та словосполучення, утворені шляхом калькування, запозичення правописних норм, усталених мовною реформою 1933 р., а також запозичення російських моделей наголошення.

Після 1933 р. український правопис став одним із головних інструментів наближення української мови до російської. Замість правопису 1928 р., що базувався на самобутніх рисах української мови, в Україні було запроваджено правописні норми, головне завдання яких полягало у подоланні «штучного відриву української мови від тої мови, що нею говорять багатомільйонні маси українських робітників та селян» [8: 108], тобто від мови російської.

У перших чотирьох виданнях «Практичного словника синонімів української мови» С. Караванський послуговується правописом 1928 р., позначаючи форми, впроваджені правописом 1933 р., ремаркою «советизм». У п'ятому виданні правопис словника переглянуто: у словах, записаних згідно з чинним правописом, підкреслено літери, які у правописі 1928 р. пишуться

<sup>1</sup> Словник витримав п'ять видань (1-ше вид. – К. : Кобза, 1993; 2-ге вид., доп. і опрац. – К. : Українська книга, 2000; 3-тє вид., опрац. і доп. – Л. : БаК, 2008; 4-тє вид., опрац. і доп. – Л. : БаК, 2012; 5-тє вид., опрац. і доп. – Л. : БаК, 2014).

<sup>2</sup> Аналіз лексичних одиниць у статті здійснено за п'ятим виданням словника: Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – 5-тє вид., опрац. і доп. – Л. : БаК, 2014. – XIV + 530 с.

інакше (наприклад, *план*, *агітація*), а також використано позначку  $x^a$  («харківським правописом»).

Наведемо приклади правописних форм, вироблених в умовах диктату тоталітарної політичної партії, які у попередніх виданнях «Практичного словника...» С. Караванського позначено як советизми<sup>3</sup>: *декламатор* (за правописом 1928 р. – *декляматор*) [ПССУМ-4: 504], *еластичний* (*елястичний*) [ПССУМ-4: 105], *шаблон* (*шавльон*) [ПССУМ-4: 507], *арифметика* (*аритметика*) [ПССУМ-4: 8], *дифірамб* (*дитуирамб*) [ПССУМ-4: 87], *міф* (*міт*) [ПССУМ-4: 218], *ієрархія* (*гієрархія*) [ПССУМ-4: 68], *аудієнція* (*авдієнція*) [ПССУМ-4: 2], *пауза* (*навза*) [ПССУМ-4: 288], *фіаско* (*фіяско*) [ПССУМ-4: 482], *Євангелія* (*Евангелія*) [ПССУМ-4: 103], *єпископ* (*епископ*) [ПССУМ-4: 106], *сухопутний* (*сухопутній*) [ПССУМ-4: 442] тощо.

У своїх працях «Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я», «Секрети української мови» та ін. С. Караванський зазначає, що ані правопис 1928 р., ні правопис 1933 р. не можуть задовольнити вимог сучасності. Обидва мають вади, які належить усунути. Але, наголошує дослідник, правопис 1928 р. ближчий до української мовної стихії, а також це «перший демократично вироблений мовознавцями Наддніпрянщини й Галичини соборний український правопис, і реформу сучасного правопису, здійснюваного в умовах певної демократизації, слід було починати, беручи до уваги саме цей правопис» [4: 199].

Перехід на новий правопис у 30-ті рр. минулого століття супроводжувався також спотворенням української системи наголошення слів. Слова *шумний*, *правóписний*, *перипéтія*, *ро́зв'язка*, *перекóнання* та багато інших отримали наголос спільний з російським: *шúмний* [ПССУМ-4: 517], *правóписний* [ПССУМ-4: 345], *перипеті́я* [ПССУМ-4: 305], *ро́зв'язка* [ПССУМ-4: 384], *переконáння* [ПССУМ-4: 481].

Близько половини виявлених у словнику советизмів належить до лексичних росіянізмів. Це слова, які штучно насаджувалися в українській мові, витісняючи питому або давно засвоєну лексику. Русифікатори запроваджували російські лексеми не тільки «на «порожні місця», що звичайно уможлиблюють чужомовні запозики в будь-якій мові, а й у тих випадках, коли російські слова непотрібні» [12: 43]. Багато українських слів у лексикографічних працях маркували позначками «застаріле» чи «місцеве», що архаїзувало їх і давало змогу вилучати з ужитку. Іноді появу росіянізмів аргументували тим, що вони виражали нові відтінки значень, не властиві місцевим лексичним

<sup>3</sup> Тут приклади наводимо за четвертим виданням словника: Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – 4-те вид., опрац. і доп. – Л. : БаК, 2012. – 536 с. (далі – ПССУМ-4).

відповідникам, або були зручнішими однослівними виразниками значень, які раніше передавалися сполуками слів (наприклад, *цілинник, дружинник, автопоїлка, крупнопанельний*) [7: 21]. Але зазвичай слова вводили без жодної мотивації та наведення пояснень.

Немає сумнівів у російському походженні таких слів, як *обстановка*, що ним передавали значення «атмосфера взаємин, умови, обставини» [ПССУМ-5: 9], *наставник*, яке потрапило з російської мови в український синонімічний ряд *навчитель, направник, напутник, учитель* [ПССУМ-5: 233], *замисел*, що претендувало заступити українське *задум* [ПССУМ-5: 125], *дрож*, яке ввійшло в українську мову за наявності питомих *дрижак* і *дриготи* [ПССУМ-5: 103], *умілець*, до якого в словнику С. Караванського дібрано українські відповідники *дойда, дока, мастак, знавець, дотепа, тямуха* [ПССУМ-5: 96], *नावик*, що стало дублетом до слова *навичка* [ПССУМ-5: 232]. Продуктами радянської епохи є лексеми *розхлябаність* (українські відповідники *нехлюйство, недбальство*) [ПССУМ-5: 264], *пропуск* (*перепустка*) [ПССУМ-5: 307], *площадка* (*майданчик*) [ПССУМ-5: 323], *призовник* (*новобранець*) [ПССУМ-5: 267], *осколок* (*відламок, уламок, відломок, вломок*) [ПССУМ-5: 52]. Слово *достойнство* замінило *гідність* та *честь* [ПССУМ-5: 72]. У вжиток було введено слова *порок* замість українських *недолік, хиба, гандж, дефект* [ПССУМ-5: 255], *передишка* за наявності власних *передих, перепочинок* [ПССУМ-5: 302], *пробіна* (*вирва, прірва, провалля, пробій, пролом*) [ПССУМ-5: 363], *пурга*, хоча в нашій мові здавна вироблено велику кількість легких у вимові та милозвучних слів для позначення цього явища природи: *хуртовина, метелиця, завірюха, завія, заметіль, хуга, віхола, сніговиця, сніговійниця, хвища* [ПССУМ-5: 496], які створюють в уяві українського мовця певний образ, на відміну від семантично непрозорого російського відповідника.

У радянській Україні всю термінологічну лексику, створену на власномовній основі, було репресовано. Замість вилучених впроваджувалися терміни, прямо перенесені з російської мови. У словнику С. Караванського зафіксовано такі приклади термінологічних запозичень із галузі хімії: *окислення* (український термін, який було замінено, – *окиснення*) [ПССУМ-5: 282], *латунь* (*мосяж, жовта мідь*) [ПССУМ-5: 226], *миш'як* (*мишак, арсен*) [ПССУМ-5: 220], *ртуть* (*живосрібло*) [ПССУМ-5: 115], *свинець* (*оліво*) [ПССУМ-5: 283], *олово* (*цина*) [ПССУМ-5: 498]; з галузі ботаніки: *лілія* (*лілея, крин*) [ПССУМ-5: 203]; з медичної галузі: *грижа* (*кила, пропуклина*) [ПССУМ-5: 174], *рак* (*ністряк*) [ПССУМ-5: 322].

Росіянізмами є всі військові терміни, адже мовою армії та флоту ССРСР була російська. Словник наводить близько двох десятків таких слів, які й досі

використовуються в українській армії: **відділення** (український відповідник, запропонований автором, – *рій*) [ПССУМ-5: 384], **взвод** (*чота*) [ПССУМ-5: 508], **ротний** (*сотенний, сотник, командир сотні*) [ПССУМ-5: 425], **розси́пний стрій** (*розстріляння*) [ПССУМ-5: 397], **караульний** (*стійкар, стійковий, вартовий*) [ПССУМ-5: 438] та ін. Нині є велика потреба у формуванні власної української термінології, зокрема військової, яка могла б конкурувати з російською. Однак, за переконанням С. Караванського, конкурентоздатними українські терміни стануть лише в тому разі, якщо їх буде утворено з урахуванням традиції, за правилами українського словотвору, від українських коренів, тобто якщо вони спиратимуться на мовні особливості української мови, а не наслідуватимуть російські стандарти [5: 172].

Підміни зазнавали не лише іменники, а й слова інших частин мови. Частото російська лексема накладалася на весь синонімічний ряд. Наприклад, прикметник **жорсткий** в російській мові вживається зі словами *волос, вода, умови, контроль, заходи, конструкція* тощо. Внаслідок «взаємозбагачення мов» цей прикметник і в українській мові почали парувати не лише з іменником *волос* у значенні «товстий, цупкий» (*жорсткий волос*), а й з переліченими вище словами, не беручи до уваги, що правильними українськими формами тут є *тверда вода, важкі умови, суворий контроль, круті заходи, цупка конструкція* [ПССУМ-5: 117]. Такі прикметники, як **учбовий** (український відповідник – *навчальний*) [ПССУМ-5: 233], **неув'ядний** (*нетлінний, вічний, безсмертний, невмирущий, неминучий, непроминальний*) [ПССУМ-5: 263], **немислимий** (*неможливий, нездійсненний, неувялений*) [ПССУМ-5: 258], **загорілий** (*засмаглий*) [ПССУМ-5: 137], **достойний** (*вартий, гідний*) [ПССУМ-5: 72], **погрібальний** (*похоронний, поховальний*) [ПССУМ-5: 347], **ударний** (*передовий (колектив), бойовий, пробивний (загін)*) [ПССУМ-5: 470] та багато інших, мігрували в українську мову неперекладеними. Вони стали широковживаними, витіснивши більш доречні українські означення та нівелювавши в такий спосіб будь-яку потребу добору синонімів при перекладі російських текстів.

Українську мову засмічено й чужорідними дієслівними формами. Якісно гірші з мовного погляду, вони, однак, за частотою вживання значно випередили українські синоніми. Наприклад: **переживати** (українські *уболівати, тліти серцем, турбуватися, потерпати, тривожитися (чим)*) [ПССУМ-5: 468], **обрадувати** (*урадувати, утішити, втішити, потішити*) [ПССУМ-5: 476], **скрашувати** (*солодити, осолоджувати (гірку хвилину), полегшувати*) [ПССУМ-5: 424], **удостоїтися** (*сподобитися, мати честь, заслужити*) [ПССУМ-5: 430], **томити** (*млоїти, п'янити (серце, душу)*) [ПССУМ-5: 222], **розноситися** (*повівати, ширитися (про запах)*) [ПССУМ-5: 328].

Наведемо також приклади деяких слів західноєвропейського походження, позначених у словнику С. Караванського як советизми. Це запозичення, що увійшли до української лексики за посередництва російської і витіснили раніше засвоєні іншомовні слова, яких не було у мові «старшого брата» або які своєю формою відрізнялися від запозичень, адаптованих у російській мові, а саме: *госпіталь* замість *шпиталь* [ПССУМ-5: 517], *синтаксис* замість *синтакса* [ПССУМ-5: 412], *алмаз* замість *діамант* [ПССУМ-5: 91], *дюдм* замість *цаль* [ПССУМ-5: 496], *клоун* замість *арлекін* [ПССУМ: 8].

Під тиском асиміляційної політики в українській мові поширилися невластиві їй граматичні форми. Адепти злиття мов усіляко обстоювали «активізацію закладених в українській мові словотворчих тенденцій за зразком російських моделей» [10: 270], зокрема, позитивно оцінювали інтенсивне поповнення українського словника активними дієприкметниками теперішнього часу. У словнику С. Караванського виявлено значну кількість лексем з позначкою «советизм», що належать до групи активних дієприкметників: *надихаючий* [ПССУМ-5: 248], *всеохоплюючий* [ПССУМ-5: 64], *блукуючий* [ПССУМ-5: 211], *дозріваючий* [ПССУМ-5: 102] та ін. У праці «Секрети української мови» вчений, наголошуючи, що ці форми (активні дієприкметники) не характерні для української мови, їх не практикував народ і унікали класики, пропонує 19 способів заміни дієприкметникових зворотів природними українськими формами [5: 97–103]. У пригоді тут можуть стати іменники, прикметники, перефразування зворотів з дієприкметниками, ідіоматичні звороти тощо. Словник також подає варіанти заміни цих утворень: *діючий* (українські форми: *чинний, що має силу, в силі*) [ПССУМ-5: 506], *обтяжуючий* (*обтяжливий, який обтяжує*) [ПССУМ-5: 277], *хвилюючий* (*бентежний, тривожний*) [ПССУМ-5: 17], *підростаюче покоління* (*доріст, молодь, молоде покоління*) [ПССУМ-5: 99], *невіруючий* (*безвірник, атеїст, безбожник, недовірок, невіра*) [ПССУМ-5: 14] та ін.

Неписаним правилом української словотворчості була вимога творити нову лексику шляхом копіювання «багатої і високорозвиненої» російської мови. Російські засоби словотвору нашаровувалися на українські корені, породжуючи префіксальні і суфіксальні утворення, які класифікуємо як морфологічні росіянізми.

Прикладами префіксальних росіянізмів, наведених у словнику, є *возз'єднання* (українські форми *злука, об'єднання, злучення*) [ПССУМ-5: 153], *примор'я* (*надмор'я*) [ПССУМ-5: 236], *обеззаражувати* (*зnezаражувати*) [ПССУМ-5: 156], *обманливий* (*оманливий*) [ПССУМ-5: 283]. До суфіксальних належать такі нехарактерні для української мови іменники, як

*доставка* (достава, доставляння) [ПССУМ-5: 100], *перестановка* (перестанова, переставляння) [ПССУМ-5: 308], *закладка* (закладина, закладання) [ПССУМ-5: 127], та прикметники *зловіщий* (зловісний) [ПССУМ-5: 152], *смолянистий* (смоляний, смольний (дух)) [ПССУМ-5: 428].

Правопис 1933 р. вилучив з ужитку віддієслівні іменники на *-овання*, які виражали наслідок дії, оголосивши їх неправильними. Натомість для передачі цього поняття були запроваджені ті самі слова, що й для поняття дії, – іменники на *-ування*. Ці форми у перших виданнях «Практичного словника...» зафіксовані як советизми: *розташування* (розташовання) [ПССУМ-4: 329], *мотивування* (мотивовання) [ПССУМ-4: 223], *нашарування* (нашаровання) [ПССУМ-4: 237], *формулювання* (формульовання) [ПССУМ-4: 483]. Зразками штучного копіювання російських способів словотвору є прикметники зі складником *-подібний*: *серцеподібний* [ПССУМ-5: 410], *сіткоподібний* [ПССУМ-5: 414], *клиноподібний* [ПССУМ-5: 177] тощо, які заступили українські прикметники з суфіксами *-уват(ий)*, *-юват(ий)*: *серцюватий*, *сіткуватий*, *клинуватий*. Такими заходами українську мову позбавляли продуктивних словотворчих моделей, а фактично її творчих можливостей, що вело до гальмування її природного розвитку.

Лексичні одиниці, утворені шляхом калькування, становлять другу за кількістю групу советизмів у словнику С. Караванського. В радянському мовознавстві калькування російських слів та висловів, тобто копіювання їх шляхом буквального перекладу кожної частини оригіналу, вважалося способом збагачення словника української літературної мови [10: 268]. До калькованих слів, які поширилися в Україні, належать: *взаємовідносини* [ПССУМ-5: 183], *військовослужбовець* [ПССУМ-5: 8], *головоломний* [ПССУМ-5: 171], *дорогоцінний* [ПССУМ-5: 17], *різноколірний* [ПССУМ-5: 180], *призупиняти* [ПССУМ-5: 314], *наштовхуватися* [ПССУМ-5: 331] та ін., творці яких брали за основу російські лексеми і добирали до них або до їхніх структурних елементів українські відповідники. Але на відсутність потреби в такому копіюванні вказує низка синонімів до кожного з цих слів, які відомі українській мові, а саме: *стосунки*, *взаємини*, *зносини*; *армієць*, *солдат*, *вояк*, *військовик*; *карколомний*, *головокрутний*, *складний*, *каверзний*; *безцінний*, *коштовний*, *дорогий*; *барвистий*, *веселковий*, *ряснобарвний*, *різнобарвний*, *стобарвний*, *строкатий*; *відкладати*, *призатримувати*; *подибувати*, *виявляти*, *натрапляти*, *натикатися*.

Семантична структура калькованих лексем часто була непрозорою, і лише знання російських відповідників допомагало з'ясувати їхнє значення. Наприклад, лексему *переддвер'я* [ПССУМ-5: 302] можна зрозуміти лише

шляхом зворотного поморфемного перекладу російською, де слово *преддверие* означає «час перед якоюсь подією» [11]. В українській мові для вираження цього поняття існує традиційне слово *переддень*. Тобто для розуміння слів, які потрапляли до українських словників, а згодом з'являлися на сторінках преси та літературних творів, мовець потребував посередництва російської, що лише підсилювало тезу про безперспективність, другорядність та меншовартість української мови.

Практиці «перелицювання» завдячуємо появу напівкальок, утворених за зразком російських лексем з українських та калькованих елементів. Наприклад: **відзвук** (українські відповідники – *відгук, луна, відгомін, відголос*) [ПССУМ-5: 50], **перегин** (*надужиття, надуживання, зловживання*) [ПССУМ-5: 236], **посадова особа** (*урядовець, службовець, посадовець*) [ПССУМ-5: 477], **без зупинки** (*без упину, без угаву, без спини*) [ПССУМ-5: 15], **обоюдогострий** (*двогострий, двосічний*) [ПССУМ-5: 86], **відсебятина** (*вільність, відсебеньки*) [ПССУМ-5: 57], **двократно** (*двічі, дворазово*) [ПССУМ-5: 85].

На деякі корінні українські слова накладалися значення з російської мови. Зразками семантичних кальок є прикметники **стрімкий** [ПССУМ-5: 379] і **знаменитий** [ПССУМ-5: 154]. Прикметник *стрімкий* раніше вживали в українській мові як синонім до слів *високий, тонкий, крутий, прямовисний*, і лише в радянські часи він набув значення, спільного з російською лексемою *стремительный* (визначальну роль у цьому відіграла звукова подібність слів). У цьому новому значенні він витіснив питомі слова *рвучкий, поривчастий, шпаркий, різкий, прудкий, розгонистий, навальний, нестримний*. Так само прикметник *знаменитий*, набувши російського значення «відомий, славнозвісний», заступив слова *знаний, славетний, ушлюблений, знакомитий* і водночас втратив своє первісне значення – «чудовий, надзвичайний».

Шляхом калькування в українську мову потрапляли й російські словосполучки та мовні звороти. Так, послівними перекладами є вислови **на перших порах** [ПССУМ-5: 339], **вивергати прокльони** [ПССУМ-5: 404], **викупляти вину** [ПССУМ-5: 336], **осіяти хрестом** [ПССУМ-5: 495], **як би не так!** [ПССУМ-5: 10]. Чужі за своєю сутністю, формою і звучанням вони були нав'язані українській мові без урахування того, що вона вже оперує лексемами та сталими висловами з аналогічним значенням: *попервах, спочатку; гнівно розмовляти, садити чортами; покутувати, нести покуту; хрестити, класти хрест на; аякже*.

Отже, проаналізований лексичний матеріал «Практичного словника синонімів української мови» С. Караванського є наочним свідченням



деструктивної радянської мовної політики та її антиукраїнського характеру: вона перешкоджала вільному розвитку української мови, сприяла необмеженому впливу на неї російської, прищеплювала невластиві їй риси. Це вело до спотворення української лексики, викорінення питомих форм, перекручення наголосів, накидання чужого правопису, а зрештою, до знищення самотності української мови.

### Література

1. Дешериев Ю.Д. Развитие языков народов СССР в советскую эпоху / Ю.Д. Дешериев, И.Ф. Протченко. – М. : Просвещение, 1968. – 312 с.
2. Їжакевич Г.П. Характеристика спільного лексичного фонду мов народів СРСР / Г.П. Їжакевич // Мовознавство. – 1973. – № 6 (42). – С. 3–14.
3. Каммари М.Д. Строительство коммунизма и дальнейшее сближение наций в СССР / М.Д. Каммари // Вопросы философии. – 1961. – № 9. – С. 29–43.
4. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я» / С. Караванський. – К. : Академія, 2001. – 240 с.
5. Караванський С. Секрети української мови / С. Караванський. – 2-ге розширене вид. – Л. : БаК, 2009. – 344 с.
6. Коломієць В.Т. Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період / В.Т. Коломієць. – К. : Наукова думка, 1973. – 304 с.
7. Коломієць В.Т. Спільні тенденції розвитку лексики слов'янських мов у післявоєнний період : Доповіді радянської делегації на VI Міжнародному з'їзді славистів : (Прага, серпень 1968 р.) / В.Т. Коломієць. – К. : Наукова думка, 1968. – 30 с.
8. Постанова Народного Комісара Освіти УСРР від 5-го вересня 1933 р. про «Український правопис» // Українська мова у XX сторіччі : історія лінгвоциду : документи і матеріали / за ред. Л. Масенко ; упоряд. Л. Масенко та ін. – К. : Вид. дім «Киево-Могилянська акад.», 2005. – 399 с.
9. Русский язык – язык межнационального общения и единения народов СССР / под. ред. И.К. Белодеда. – К., 1976. – 254 с.
10. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за заг. ред. акад. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1973. – 438 с.
11. Толковый словарь Ожегова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ogegova/178642>
12. Чапленко В. Мовна політика більшовиків на Україні в 1950–60-их рр. / В. Чапленко. – Чикаго : Український публіцистично-науковий інститут, 1974. – 195 с.

### Джерела

- ПССУМ-4** Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – 4-те вид., опрац. і доп. – Л. : БаК, 2012. – 536 с.
- ПССУМ-5** Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – 5-те вид., опрац. і доп. – Л. : БаК, 2014. – XIV + 530 с.

### Inna RENCHKA

#### **The mark «sovietism» in the «Practical dictionary of synonyms of the Ukrainian language» by S. Karavanskyi**

This article systematizes and analyzes the lexical units marked as «sovietisms» in the «Practical dictionary of synonyms of the Ukrainian language» by S. Karavanskyi. It has been found that the scientist classifies the sovietisms to be the lexical and morphological russianisms, words and expressions formed by calquing, orthographic norms and word stress patterns, borrowed from the Russian language. The peculiarities of functioning of the sovietisms in the Ukrainian language are examined. The conclusion about the negative effects of the Russification policies of the Soviet Union on the development of the Ukrainian language is made.

УДК 811.161.2'373.421